

Nr 45.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1916 kl. 2 e. m.

*Utlåtande i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag
angående utredning rörande ifrågasatt påbyggnad av
riksdagshuset.*

I en till bankoutskottet ställd, den 19 april 1916 dagtecknad skrivelse hava fullmäktige i riksgäldskontoret anfört följande:

”Från vice värden i riksdagshuset fingo fullmäktige den 13 sistlidna januari mottaga ett så lydande memorial:

”Under innevarande vinter med dess starka och tätas snöfall samt hastiga temperaturväxlingar har det varit förenat med betydande svårigheter att hålla riksdagshusets tak med dess stora ytor, dess många brytningar, vrår och lister fria från is och snö. Oavlåtligt har emellertid snön så långt sig göra låtit bortskaffats och har härfor använts bland annat även med sådant arbete fullt förtrogna plåtslageriarbetare. Det har emellertid icke kunnat undvikas, att, då snö på grund av värme från taket smält, och vattnet sedermera genast frusit i avloppen, hava dessa på många ställen tilltäppts av is. Svårigheterna att avlägsna sådana isbildningar utan att skada avloppsanordningar, plåt- och asfaltbeläggningar m. m., torde vara ögonskenlig. Vid inträffande töväder hindras i hög grad vattenavloppet av dessa isbildningar och vattnet tager sig då lätt olovliga vägar. Då nyligen under natten till en helgdag icke blott starkt töväder rådde, utan även ett ymnigt regn föll, torde mångenstädes å takkomplexen, särskilt å dess horisontella eller svagt sluttande partier, tillfälliga vattenuppdämningar hava uppstått, varav följt, att vatten sökt sig ned genom befintliga otätheter i plåtfogar och genom sprickor i asfaltbeläggningar. Det torde böra erinras, att under eftersommaren samtliga plåttak noggrant översågos och där så erfordrades reparerades, tätades och strökos. Likaså var takpartiernas asfaltbeläggning föremål för oavlåtlig uppmärksamhet och tätandet av sprickor pågick på hösten så långt temperaturen det medgav. Då emellertid under vintern på grund av de höga temperaturskillnaderna helt visst nya sprickbildningar i asfalten torde ha uppstått, har det ymniga vattnet sålunda funnit vägar från taket ned till de spricksystem, som sträcka sig i riktningen öster och väster längs med husets höga mittelparti, och gjort sig särskilt märkbart i utskottsvåningen. Tydligast har vattnet visat sig på olika ställen i statsutskottets

korridor. Här har vattnet förorsakat synbar skada i taket ävensom å väggen. Tvenne ledningar till korridorens elektriska lampor ha förstörts och måst utbytas mot nya; lampornas glober befunnos därvid fyllda med vatten. Även i taket till ett av statsutskottets avdelningsrum har vattnet åstadkommit skada. De fuktfläckar, som sedan många år ständigt visa sig i taken till hörntrapporna invid Drottninggatans förlängning och som, trots en ständig uppmärksamhet å respektive takpartiars fogar, icke kunnat förekommas, ha i vinter starkt utvidgat sig.

Då särskilt det genom riksdagshusets förberörda spricksystem nedträngande vattnet möjligen kan förorsaka allvarsamma skador i väggarnas inre, har jag i egenskap av vice värd för riksdagshuset ansett mig böra för herrar fullmäktige värdsamt anmäla förhållandet.

Med anledning därav beslöto herrar fullmäktige att från arkitekten Aron Johansson infordra yttrande i ärendet med förslag till de åtgärder, vartill ovanintagna memorial kunde föranleda.

Den 3 nästlidna februari avgav arkitekten Johansson det begärda yttrandet, som finnes bifogat denna skrivelse.¹⁾

I slutet av februari månad inkom arkitekten Johansson med tre här bifogade skisser, innefattande förslag till den i hans ovanberörda yttrande ifrågasatta ombyggnaden av vinden över riksdagshuset.

Den 9 därpå följande mars demonstrerade arkitekten Johansson inför herrar fullmäktige sitt ifrågavarande ombyggnadsförslag; och ingav arkitekten Johansson därvid *dels* en skrivelse i ämnet *dels* ock en kortfattad beskrivning och approximativ kostnadsberäkning, avseende ombyggnaden, vilka senare handlingar, den förstnämnda i avskrift, här närslutas.²⁾

Fullmäktige beslöto förenämnda 9 nästlidna mars att begära yttrande i ärendet av överintendentsämbetet; och anförde fullmäktige i sin till ämbetet därom avlätna skrivelse, bland annat, följande:

”Tvenne anledningar hava framkallat detta förslag. Den ena har varit den sedan flera år rådande, alltmera kännbara bristen på lokaler i riksdagshuset, vilken brist torde kunna undanröjas genom den föreslagna ombyggnaden. De nya lokaler, som därigenom skulle komma att vinnas, kunna med fördel användas för utskott, kommittéer och sammankomster.

Den andra anledningen sammanhänger med konstruktionen av byggnadens tak. Till följd av takets ringa lutning och många brytningar har det nämligen vid upprepade tillfällen — särskilt under innevarande vinter — visat sig svårt om ej omöjligt att i önsklig grad hålla taket fritt från is och snö. Följden har varit, att emellanåt vid inträffande töväder vatten genom taket inträngt i byggnadens inre och där anställt ej obetydliga skador. Då enligt ombyggnadsförslaget taket i allmänhet skulle få en större lutning och i övrigt en för bort-

¹⁾ Såsom bilaga A fogad vid detta utlåtande.

²⁾ Såsom bilagor B och C fogade vid detta utlåtande.

skaffande av is och snö lämpligare konstruktion, hava fullmäktige föreställt sig att genom den ifrågasatta ombyggnaden nu omförmälda olägenheter skulle i möjligaste mån avlägsnas och underhållet av såväl taket som byggnaden i övrigt kräva mindre kostnader.'

I sitt den 11 dennes avgivna yttrande anför överintendentsämbetet följande:
'Det ifrågavarande förslaget, som föreligger i form av en första skiss, medger icke någon mera detaljerad granskning av dess tekniska innebörd. Emellertid vill det synas, som om de svårigheter, vilka onekligen på vissa punkter komma att möta vid förslagets eventuella genomförande, skulle kunna övervinnas på för byggnadens bestånd och utseende tillfredsställande sätt.

Överinten-
dentsämbetet.

Vidkommande verkningarna å riksdagshusets yttre utseende av en dylik påbyggnad delar ämbetet arkitekten Johanssons i ärendet uttalade uppfattning. Det över balustraden sig obetydligt höjande taket kommer att på ett för byggnadens silhuett mycket fördelaktigt sätt dölja åtskilliga bakom balustraden nu synliga störande skorstenar och takhuvar.

Den föreslagna takanordningen på mittpartiet torde dock knappast kunna sägas vara önskvärd ur estetisk synpunkt, och då den icke heller synes sammanhånga med tillfredsställandet av något lokalbehov, torde kunna ifrågasättas, om det icke skulle kunna anstå med förändring av detta parti.

Ämbetet anser sig böra fästa Eder uppmärksamhet därpå att man knappast kan säga, att genom den nu föreslagna påbyggnaden av sidopartierna taklutningarna bliva nämnvärt större eller att takbrytningarnas antal bliva väsentligt mindre. För så vitt de av Eder angivna, nu rådande olägenheterna skulle bero på dylika omständigheter, torde desamma knappast bliva avhjälpta enbart genom nu föreslagna åtgärder: därtill erfordras säkerligen användandet av både bättre material och bättre förfaringssätt än som kommit till användning vid den nuvarande taktäckningen; sålunda torde det nog få anses nödvändigt att använda kopparplåt i stället för järnplåt såsom täckningsmaterial.

Ehuru det av arkitekten Johansson ingivna förslaget alltså ur flera synpunkter, icke minst med hänsyn till vinsten av ett betydande antal väl belysta lokaler, synes vara att i princip förorda till utförande, kan ämbetet på grund av förslagets ännu outredda skick, icke yttra sig rörande de angivna kostnadssummorna, utan måste inskränka sig till att tillråda utförandet av en fullständig utredning av alla med en dylik påbyggnad sammanhängande frågor.'

Fullmäktige, som finna förslaget till om- och tillbyggnad av riksdagshusets vindsvåning ur ovan berörda synpunkter förtjäna allvarligt beaktande, anse emellertid i likhet med överintendentsämbetet en fullständigare utredning av frågan än den hittills förebragta vara nödvändig. En sådan utredning torde kunna verkställas till nästkommande års riksdag. Fullmäktige få sålunda hemställa, att fullmäktige måtte bemyndigas låta verkställa och till nästkommande års riksdag inkomma med en ingående utredning rörande den ifrågasatta påbyggnaden av riksdagshuset och samtliga därmed sammanhängande frågor. Kostnaderna för denna utredning torde böra bestridas av anslaget för innevarande år till riksdags- och revisionskostnader."

Utskottet.

Även utskottet finner det ifrågavarande förslaget till om- och tillbyggnad av riksdagshusets vindsvåning vara förtjänt av beaktande. På sätt fullmäktige erinra, har detsamma framkallats av två särskilda anledningar. Den ena har varit den numera ganska kännbara bristen på lokaler inom riksdagshuset och den andra står i samband med konstruktionen av byggnadens tak. Särskilt under den gångna vintern hava genom takets ringa lutning och dess många brytningar många olägenheter uppstått, vilka i varje fall böra avlägsnas.

Förslaget har även från rent estetisk synpunkt ansetts vara tilltalande. Emellertid torde, såsom också fullmäktige och överintendentsämbetet föreslagit, en mera ingående utredning i ärendet vara nödvändig och har utskottet därför icke något att erinra mot bifall till fullmäktiges framställning.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om ett tidigare förslag till åtskilliga förändringar och anordningar inom ifrågavarande byggnad ävensom att utskottet vid särskilda tillfällen, senast förlidet år, haft anledning att uttala den mening, att omförmälda ändringsarbeten borde utföras i ett sammanhang med de förändringar, som skulle bli en följd av ett eventuellt anordnande inom riksdagshuset av ett centralt förvaltningsbibliotek.

Då nu frågan om till- och ombyggnad av riksdagshuset ansetts böra göras till föremål för särskild utredning, synes det utskottet lämpligt, att därvid hänsyn tages jämväl till tidigare förslag och i övrigt uttalade önskemål i avseende å behovet av ökade lokalutrymmen m. m. inom ifrågavarande byggnad.

Beträffande slutligen kostnaden för den av fullmäktige ifrågasatta utredningen torde denna, enligt vad utskottet under hand inhämtat, kunna beräknas till omkring 10,000 kronor. Häremot lär icke något vara att erinra och synes beloppet böra anvisas att utgå av innevarande års anslag till riksdags- och revisionskostnader.

Åberopande vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, med bifall till fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning, må bemyndiga fullmäktige *dels* att låta verkställa och därefter till nästkommande års riksdag inkomma med fullständig utredning rörande ifrågasatt påbyggnad av riksdagshuset och samtliga därmed ävensom med behovet av ökade lokalutrymmen därstädes sammanhängande

frågor, dels ock att av innevarande års anslag till riksdags- och revisionskostnader bestrida kostnaderna för omförmälda utredning.

Stockholm den 16 maj 1916.

På bankoutskottets vägnar:

ERNST HEDENSTIERNA.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:
av första kammaren: herrar *Hedenstierna, Neiglick, Hallin, Gustafsson, Wickman,*
friherre *Langenskiöld, Montgomery* och *Östling* samt
av andra kammaren: herrar friherre *Adelswärd, Vahlquist, Kristensson, Sommelius,*
Berg i Munkfors, *Jonsson* i Gumboda, *Lindvall* och *Jonsson* i Hå.

Bil. A.

Till herrar fullmäktige i riksgäldskontoret.

Sedan undertecknad genom skrivelse av den 13 sistlidne januari anmodats till herrar fullmäktige inkomma med yttrande angående de åtgärder, vartill ett av vice värden för riksdagshuset ingivet memorial rörande yppade otätheter i byggnadens takbetäckning m. m. kunde giva anledning till, har jag så snart väderleken det tillät inspekterat byggnaden i berörda hänseende och får härmed vördsamt anföra följande.

Den innevarande vinterns ymniga nederbörd och häftiga temperaturförändringar har varit orsaken till att vattnet genomträngt taket på några ställen och särskilt i statsutskottets korridortak bildat större fuktfläckar. Någon egentlig felaktighet vare sig å asfalt- eller plåttak har icke vållat detta inträngande av vatten utan har vattnet på grund av de fördämningar, som av snö och is bildats särskilt å de mindre taklutningarna under den ovanliga väderleken, dragits in genom plåtfalsarna och i skarvarna emellan plåt- och asfalt. I murverket befintliga sprickor hava å sina ställen varit lätta vägar för vattnet ner till underliggande våning. Falsarna i plåten äro enkla och därför icke fullt hindrande mot längre ansträngning av vattnet. Jag anser att vattnet, vad beträffar otätheterna i takbetäckningen, inkommit uteslutande genom plåtfalsarna. Asfalttaken synas vara i utmärkt skick.

Några särskilda åtgärder till förbättrande av taken anser jag obehövlige då de för vanliga väderleksförhållanden och under noga tillsyn icke giva anledning till annan anmärkning, än att det varit bättre, om plåten varit av koppar i stället för av järn, då kopparn medgav en långt tätare falsning än vad järnet gör, andra förträffliga egenskaper att förtiga.

På ett par ställen, invid trapphusen, tyckes fuktigheten ha direkt inträngt i yttermuren och bildat fläckar i undervarande korridor. Detta fel i murbetäckningen bör naturligtvis vid tillfälle avhjälpas. Fuktfläckarna i trapphusens övre innertak torde komma från fogarna i graniten och böra förebyggas på ett eller annat sätt efter närmare övervägande med byggmästare. Sprickorna i murverket ha som nämnts på ett par ställen lett vattnet till innertaket i statsutskottets korridor. Detta kan för framtiden förhindras genom cementputs med tillsats av exempelvis ceresit.

Dessa istandsättningsarbeten äro likväl icke av brådskande art. Utan tvivel tarvar en stor del av byggnaden och mest utskottsvåningens korridorer en genomgående reparation till avlägsnandet åtminstone för en tid av sprickor och smuts. I samband med denna reparation skulle ju lämpligast omnämnda istandsättningsarbeten kunna företagas.

Vid tal om dessa arbeten tar jag mig friheten meddela, att jag inom kort kommer att till herrar fullmäktige ingiva ett skisserat förslag till ombyggnad av vinden över riksdagshusets lägre partier huvudsakligen i syfte att bereda nya lokaler för utskott, kommittéer och sammankomster. Man kan troligen därmed vinna cirka 16 å 18 större och mindre rum.

Stockholm den 3 februari 1916.

A. Johansson.

Avskrift.

Bil. B.

Till herrar fullmäktige i riksgäldskontoret.

Det framlagda förslaget till omändring av riksdagshusets takförhållanden har till närmaste syfte att bereda ökat utrymme inom byggnaden. Önskvärdheten av sådant har ju ofta framhållits och som förslaget påvisar kan behovet så långt sig göra låter fyllas genom den ändring av vattentaket å byggnadens huvuddelar, som ritningarna visa. I bifogade beskrivning är närmare redogjort för arbetets huvudsakliga detaljer samt byggnadskostnaden, approximativt beräknad. Ehuru icke i attiken kunna vinnas några värdefullare utrymmen genom det föreslagna halltaket med glas, är detta tak dock nödvändigt ur silhuetsynpunkt, om förslaget skall genomföras. Svårigheten med det stora asfalttakets underhåll försvinner därmed också.

De tekniska och ekonomiska synpunkterna torde med tillräcklig tydlighet

vara klargjorda i ritningarna och beskrivningen etc. Om de estetiska tillåter jag mig framhålla följande.

Under den tid byggnaden stått färdig har jag kommit till klar insikt om den otillfredsställande silhuett byggnaden visar från högre punkter i omgivningen. Därbland från kungliga slottet, och i synnerhet från Blasieholmen. En massa skorstenar och takhuvar uppträda, störande den avsedda verkan av de krönande balustraderna och åstadkommande en högst ogynnsam avslutning av byggnaden, sedd speciellt från öster med den ljusa aftonhimmeln till bakgrund. Även på närmare håll och på dagen störa dessa nödvändiga byggnadsdelar och hindra balustradernas syfte att bilda en rytmisk verkande avtoning av byggnadens massa. — De nu föreslagna taken avhjälpa dessa olägenheter i det de bortskymma större delen av de skadliga silhuettdelarna och giva byggnaden sedd på avstånd en enklare och fylligare kontur, som i synnerhet från öster i hög grad bidrar till byggnadens monumentalitet. På närmare håll förändra icke taken byggnadens nuvarande utseende i nämnvärd grad. Från Norrbro och Gustav Adolfs torg blir samma utseende som nu utom det att några besvärliga skorstenar försvinna. Först på relativt långt avstånd framträda taknockarna ovan balustraderna. — Takens höjdförhållanden böra emellertid noga avvägas.

Av det sagda framgår som min övertygelse, att genom den föreslagna förändringen byggnaden skulle i hög grad vinna i konstnärlig helhetsverkan.

En senare fråga blir huruvida icke obeliskerna å balustraden, som äro en kvarleva efter den bortamputerade kupolen, borde avlägsnas.

Stockholm den 9 mars 1916.

A. Johansson.

Bil. C.

Kort beskrivning och approximativ kostnadsberäkning till förändring av riksdagshusets vindsvåning m. m. i enlighet med av undertecknad framlagt skissförslag.

Beskrivning.

I. De åt *norr* och *söder* vettande lägre flyglarna av byggnaden påbyggas på följande sätt.

Det nuvarande inåt sluttande taket borttages, hjärtmuren påmuras, ett nytt bjälklag av armerad betong inlägges, varefter utåt sluttande tak anordnas därovan, sedan vattenrännor konstruerats innanför takbalustraden. I den sålunda bildade vinden sammanföras med tillhjälp av järnnät och rabbitsputs alla nerifrån kommande i mellanmurarna förlagda evakueringskanaler, som å nämnda vind uppdragas i taknocken, där de bilda en sammanhängande kanalhuv på sätt

den summariska takplanen visar. Regnvattnet föres inåt gårdarna medelst gjutjärnrör med stark lutning utmynnande ovan taket över undervarande korridorer. Taket täckes med galvaniserad järnplåt, som oljemålas. Vattenrännorna göras av asfalt å ceresitblandad cementbetong. Det nya bjälklaget erhåller golv av stålslipad cement och undertill ett isoleringstak av rabbits. Golvet å det gamla vindsbjälklaget erhåller golv av stålslipad cement. Skiljeväggarna göras av plattor, där så erfordras dubbla. Rummen behandlas för övrigt i huvudsak som rummen i utskottsvåningen. Rumshöjden cirka 3.60 meter.

II. De åt *öster* varande lägre delarna behandlas som föregående med undantag av att här rörskorstenarna endast påmuras tillnockens överkant, alldenstund flertalet kanaler ligga i hjärtmuren. Rumshöjden cirka 4 meter.

III. De lägre partierna åt *väster* (Drottninggatans förlängning), erhålla platt tak med fall medelst rännstenar inåt för vattnet. Det platta taket borde helst täckas med ett tjockt sandlager och eventuellt matjord för plantering av gräsmattor och smärre buskväxter.¹⁾ Dylika anordningar äro lätta att vidtaga och skulle å denna plats verka synnerligen vackert. Å yttre sidan av hjärtmuren, som innehåller evakueringskanalerna, komma slingerväxter att väl trivas. Terrasserna äro som synes av planritningen bekvämt tillgängliga från den nya översta våningen. Det nybildade vindsutrymmet under terrasserna får en höjd av något över 2.20 meter och kan således mer än väl ersätta de vindsutrymmen, som genom ändringen av övriga vindar å de lägre partierna gå förlorade.²⁾

IV. Tvenne nya hissar böra uppföras i trappspindlarna åt väster i stället för de gamla, vilkas maskiner dock användas. Läget i spindlarna blir för alla våningarna bekvämare än det nuvarande och man torde på grund härav kunna ursäkta trappornas genom denna åtgärd skadade utseende.

V. Taket över attiken konstrueras med järn- och trätakstolar och täckes av koppar (eventuellt järn) och råglas, vartill så långt det räcker användes glaset i de nu befintliga lanterninerna, vilka kunna stå kvar men förses med tunnare glas.

VI. De klagomål, som framkommit, över den ringa höjden å de i attikvåningen åt väster belägna tvenne utskottslokalerna, vilka jämte mellanliggande rum äro avsedda att vid vissa tillfällen sammanslås till ett enda stort rum, hava förmått mig att föreslå höjning av dessa trenne rum och inrättande för desamma av överljus. Bäst vore, om det sålunda bildade ståtliga rummet icke behövde avdelas genom väggar och skjutdörrar. Kunde icke tvenne mindre utskottsrum anvisas inom de utrymmen, som genom påbyggnaden av de lägre flyglarna skulle vinnas?

Ovanstående utgör i korta drag den tekniska redogörelsen för omändringsförslaget. Av ritningen framgår, att de under I och II omnämnda rumspartierna betjänas av tvenne trappor och hissar åt väster och tvenne trappor (fortsättning av huvudtrappan) och tvenne hissar åt öster. Vindsutrymmen under III där-

¹⁾ Denna betäckning är nyttig för asfaltens bestånd.

²⁾ Avsevärda vindsutrymmen, dock obekvämt tillgängliga, uppstå dessutom över Norrbroflyglarna, såsom synes av ritningen.

emot endast av västra trapporna och hissarna.¹⁾ Rumsindelningen kan ju i vidsträckt mån varieras och då mellanväggarna göras av plattor är lätt att efter fullbordandet vidtaga önskade ändringar.

De utrymmen, som genom omändringen vinnas, äro:

Utrymmen, användbara för inredning till arbetslokaler	1,062 kvm.
Vindsutrymmen i västra flyglarna	300 »
d:o över attiken cirka	450 »

Approximativ kostnadsberäkning.

A) För I, II, III och IV	kronor 200,000: —
B) » V	» 69,000: —
C) » VI	» 11,000: —
	<hr/>
	kronor 280,000: —

I A) ingå följande huvudposter: murning och pustning kronor 10,000: —. Det nya bjälklaget med golv av stålslipade cement och undre rabbitstak inklusive takstomme och evakueringskanaler samt terrass åt väster kronor 68,000: —; tak av galvaniserad järnplåt kronor 9,000: —; vattenrännor av betong och asfalt kronor 11,000; golv av stålslipad cement å gamla bjälklaget kronor 5,800: —; mellanväggar, snickeri och målning kronor 21,400: —; värmeledning kronor 9,000: —; vatten, avlopps- och elektriska ledningar kronor 4,500: —; rabbitstak i utskottsvåningen kronor 4,000: —; tvenne nya hissar med användning av de gamla maskinerna kronor 20,000: —, etc. etc.

I B) ingå huvudposterna: takstomme kronor 24,000: —; taktäckning med koppar och glas kronor 34,000: —. Utbytes kopparn mot galvaniserad plåt minskas kostnaden med kronor 12,500: —.

Ekonomisk tablå.

Hyra för 1,062 kvm. inklusive värme à 20 kr.	kr. 21,240: —
» » 300 » » » 8 »	» 2,400: —
» » 450 » » » 3 »	» 1,350: —
Ränta 6 procent å kr. 280,000	» 16,800: —

För jämförelsen bör givetvis till sistnämnda summa läggas kostnaden för uppvärmning. Anmärkas bör dock att kronor 20 per kvm. icke är högt tilltaget.

Stockholm den 9 mars 1916.

A. Johansson.

¹⁾ Spiraltrapporna, som leda från huvudvåningen till utskottsvåningen, äro föreslagna att uppdragas till I och II.